

Rajko Šugman

Slovenski (Ljubljanski) šport v primežu globalizacije in tranzicije

Izvleček

V zadnjih dvajsetih letih je v globalnem pogledu prišlo do velikih, lahko rečemo tektonskih, premikov v športu. Kako so se ti premiki ob dodatnem – tj. spremenjenem – političnem sistemu v Sloveniji v letu 1991 poznali, še posebno v njenem glavnem mestu Ljubljani, bomo poskušali s krajšim prikazom dobljenih podatkov osvetliti v tem prispevku. Vprašanje, ali so bile vse spremembe v sistemu športa res potrebne zato, ker smo postali država, ali pa smo nekatere zadeve nenačrtno in na hitro spreminjali v korist države in tako prenesli mnoga bremena razvoja športa nanjo. Šele rezultat raziskovalnega projekta bi pokazal prava dejstva in ta prispevek je usmerjen prav k taki raziskavi.

Ključne besede: šport, globalizacija, tranzicija, Ljubljana

The Slovenian (Ljubljanian) sport in the vice of globalisation and transition

Abstract

In the past 20 years, huge or even tectonic shifts have happened in sports on the global scale. The short presentation of the results in this contribution aims to reveal the influence of these shifts at the time of introducing the new, i.e. changed, political system in Slovenia in 1991, especially in the capital city Ljubljana. The question is: were all the changes to the sport system truly necessary when we gained our statehood, or were some areas changed hastily and in an unplanned way to benefit the state so that many burdens of the development of sport were transferred to it. Only the results of a research project can show the real facts, and this contribution is leading the way to such research.

Key words: sport, globalisation, transition, Ljubljana

■ Uvod

Nobenega dvoma ni, da je svetovni šport v zadnjih tridesetih letih postal globalna dejavnost. Vse države sveta posvečajo veliko pozornost športu tako z vidika najširše športne dejavnosti, tj. športne rekreacije, kot tistega dela športa, v katerem športnik/i na svoji selektivni poti želi/jo ustvariti vrhunsko stvaritev – vrhunski šport. Prvi in drugi namen udejstvovanja imata še kako pomembno tržno vrednost zaradi kapitala oz. zaradi v zadnjih letih močno povečane športne industrije, ki vpliva tudi na rast nacionalnega BDP, drugi – vrhunski šport – pa ima še vedno močno komponento političnega prestiža, prodajnega in turističnega marketinga. Zdi se, da je bil ta prestiž med državami v Evropi najmočnejši v času hladne vojne, vendar – vsaj tako kaže – je močno prisoten še danes. Še vedno štejejo kolajne, še vedno gradimo faraonske objekte za gledalce (zdaj predvsem v deželah tretjega sveta in v bivših republikah SZ), še vedno se borimo za organizacijo največjih prireditev, še vedno povečujemo tekmovalne sisteme ob že tako enormno razbohotenih, še vedno si izmišljujemo (izumetničene) nove športne panoge, vedno več je afer z nedovoljenimi sredstvi, korrupcije in dogovarjanja rezultatov tekem, še vedno preštavamo dobičke za prestiž, še vedno računamo na povečanje BDP s pomočjo športa ... Še bi lahko naštevali, vendar moramo iz opisanih vidikov kreniti na pot sprememb, ki so se – če so se – dogodile pri nas v Sloveniji in posledično v Ljubljani.

■ Na pragu velikih sprememb

V ospredju naše pozornosti bodo **društva** in le tisti šport v društvih, ki je usmerjen v doseganje **dosežka/rezultata**. Zato v tem prispevku o športnih društvih in športu nasploh ne razčlenjujemo niti športne rekreacije niti t. i. športne vzgoje v društvih in v vseh drugih za to pristojnih institucijah. Obe področji – športna vzgoja in športna rekreacija – zahtevata samostojno obravnavo, ob enem pa je športna vzgoja v vzgojno-izobraževalnem sistemu tako in tako v pristojnosti države in je zato posebej urejana z zakonskimi ter podzakonskimi akti kot vsa druga vzgojno-izobraževalna področja ter jo lahko država ureja kot sama meni, da je najbolje.

Marsikdaj pozabimo, da je bila 'telesna kultura' (v nadaljnjem besedilu le šport, termin telesna kultura pa le, kadar ga zaradi dikcije moramo uporabiti) že 1971 z ustavnimi dopolnili k zvezni ustavi SFRJ (Ustava, 1974) v celoti pristojnost republik in pokrajin, tako kot tudi vse druge družbene dejavnosti. Kakšen naj bi torej bil šport v Sloveniji, je bilo odvisno le od republik in pokrajin samih. Na zvezni ravni je bila do leta 1971 Komisija za telesno kulturo pri zveznem izvršnem svetu, po tem letu pa ni bilo več nobenega državnega organa za šport, bili sta le osrednji društveni organizaciji – Zveza za telesno kulturo Jugoslavije (ZTKJ) in Jugoslovanski olimpijski komite (JOK) (Šugman, a, b, c 1999). Posebnost v Jugoslaviji je bila še ta, da je bil 'doma' JOK nekakšen 'privesek' ZTKJ, medtem ko se je do mednarodnega olimpijskega gibanja kazal kot samostojna organizacija. Tudi 'potnike' za olimpijske igre sta na skupni seji določali predsedstvi ZTKJ in JOK. Finančna sredstva za programe ZTKJ in JOK so bila zagotovljena v proračunu Zvezne skupščine.

V Sloveniji smo takoj po ustavnih amandmajih 1971 ustanovili sektor za šport pri Republiškem Sekretariatu za prosveto in kulturo, vendar je v celoti vodila politiko športa osrednja društvena organizacija – Zveza telesnokulturnih organizacij Slovenije (ZTKOS ali ZTKS, ime se je spreminjalo), ki ji je prej omenjeni sekretariat v republiškem proračunu zagotavljal sredstva za njeno delovanje in delovanje/programme vseh včlanjenih strokovnih panožnih zvez. Zapisati je treba, da so za šport v vseh realsocialističnih državah bila pristojna ministrstva za izobraževanje in zato je tudi Slovenija šport namenila temu vladnemu področju (The Sports structure, 1987; Šugman, 1992a.; Zoran Verovnik, sekretar na MIZŠ, osebna komunikacija, januar 2016).

Za sistemsko ureditev financiranja vseh družbenih dejavnosti so bile sredi sedemdesetih letih z zakoni ustanovljene samoupravne interesne skupnosti (Zakon, 1973), katerih temeljni namen je bilo financiranje njihovih dejavnosti; tudi športa.

■ Pomembne razlike v sistemih

S padcem Berlinskega zidu in z velikimi spremembami političnih sistemov v vzhodno evropskih državah so nastale tudi velike spremembe v športu. Bivši državni sistem športa je v omenjenih državah postopno

razpadel (Šugman, Žvan in Bergant 1993; Šugman in Žvan, 1995; Šugman, 2006).

Ob vsem doslej opisanem se je v Sloveniji leta 1991 dodatno zgodila še ena velika sprememba – osamosvojitve Sloveniji in uveljavitev novega političnega sistema.

Vse prej opisane spremembe v svetu in pri nas so vplivale na (a) povečano vlogo države v športu, (b) na organiziranost v vladni in civilni sferi športa (c), na njegovo financiranje, (d) na lastnino športnih objektov in naprav, (e) na kadrovske probleme in (f) na razvoj stroke in končno (g) na sam položaj športnih društev in rezultate športnikov. Slednje je za naš prikaz osrednjega pomena.

■ Država in šport

Tudi Slovenija je po spremembi političnega sistema zadržala upravni organ za šport v okviru ministrstva za izobraževanje, kot je bil ta (že zapisano) v vseh bivših realsocialističnih sistemih. Z osamosvojitvijo Slovenije in uvedbo parlamentarne demokracije so se od vsega začetka odnosi med državo in društvenimi organizacijami začeli spreminjati; država je posegla v civilno družbo (Kustec-Lipicer, 2005). Upravni organ za šport je kmalu po letu 1991 najprej pristopil k neposrednemu financiranju športnih dejavnikov na ravni republike in pri tem v celoti odstranil vsako vlogo Športne zveze Slovenije (ŠZS) tudi pri svetovanju financiranja programov vključenih strokovnih zvez v ŠZS in tudi same ŠZS. ŠZS je ostala brez potrebnega denarja; ni bila takoj pripravljena na velik preobrat v financiranju, poleg tega ni imela odmevnih tekmovanj, zato ni mogla takoj globlje poseči po sponzorjih. Dejansko se je začel proces podržavljanja športa (Ali šport podržavljamo, 1992), ki ga je v dobri meri v vseh pogledih podpiral Komite za razvoj športa Sveta Evrope (CDDS CE), kjer so ga – kar je razumljivo, saj je bil komite vladni organ evropskih držav članic Sveta Evrope – podpirali in v praksi uveljavljali predstavniki tudi našega ministrstva doma.

Postopno se je začel pri nas proces zakonskega urejanja športa, kar najbolj realno kaže Tabela 1 (Šugman, 1992b.; Marko Rajšter, sekretar na MIZŠ, osebna komunikacija, januar 2016).

Tabela 1: Zakonski predpisi na področju športa leta 1991 in 2015

Zakonodaja na področju športa		
zakonski predpisi	1991	2015
zakoni	4	14
uredbe	-	3
odloki	-	1
pravilniki	-	22
sklepi	-	3

Po oceni OKS-Združenja športnih zvez (OKS-ZŠZ) pa naj bi celo preko 40 zakonov in podzakonskih aktov iz različnih vidikov urejalo področje športa (Gabrovec, 2016).

Če v Sloveniji do spremembe političnega sistema na področju športa skoraj nismo poznali zakonske regulative, se je ta v dvajsetih letih neverjetno povečala; t. r. vse, kar je le mogoče, smo ali poskušamo urediti z zakoni in podzakonskimi akti. Šport kot najbolj svobodna dejavnost – tako pravijo sociologi – je postal ujetnik zakonskih okvirov.

Organiziranost vladnih organov in nevladnih organizacij

V zahodnih demokracijah Evrope šport ni vezan le na ministrstva za izobraževanje (razen športne vzgoje v vzgojno-izobraževalnih institucijah), saj ima ta del športa, o katerem razglabljamo, posebno močan gospodarski in politični pomen. Da bi razumeli ta vidik organiziranosti športa v vladni sferi, navajamo rešitve v nekaterih drugih – nam bližnjih – državah. V Italiji je za šport odgovoren sam predsednik vlade (prej ministrstvo za turizem in prireditve); v Avstriji ministrstvo za obrambo (v bistvu so za šport odgovorne deželne vlade, le za vrhunski šport imenovano ministrstvo); na Madžarskem ministrstvo za človeške vire; na Švedskem ministrstvo za zdravje (prej ministrstvo za kulturo, še prej pa za gospodarstvo); v Grčiji ministrstvo za kulturo in šport; v Nemčiji ministrstvo za notranje zadeve in na Hrvaškem ministrstvo za znanost, izobraževanje in šport (kot pri nas) (Šugman, 1992 a.; Zoran Verovnik, sekretar na MIZŠ, osebna komunikacija, januarja 2016). Kot je iz tega kratkega pregleda razvidno, so v različnih državah različne rešitve, vendar imajo vse države sveta svoje nacionalne olimpijske komiteje (NOK), ki jih priznava MOK, ker drugače športniki NOK

ne bi mogli nastopati na olimpijskih igrah (OI). Mnoge države pa imajo še vedno močno društveno organizacijo kot krovno organizacijo civilne sfere športa, ki dejansko vodi vso politiko športa. Omenimo lahko Avstrijo (Zvezna športna organizacija), Madžarsko (Športna zveza Madžarske), še zlasti pa Švedsko z izjemno močno športno konfederacijo.

ŠZS, ki je 1991 vodila osamosvojitveni proces v športu, je začela takoj izgubljeni svoj takratni položaj tako do upravnega organa doma kot v mednarodnem merilu. Da bi slovenski športniki lahko sodelovali po osamosvojitvi že na prvih OI 1992, smo ustanovili svoj NOK, ki ga je že v začetku leta 1992 priznal MOK kot svojo organizacijo (Šugman, 1999c.). Že z ustanovitvijo si je novo-ustanovljeni Olimpijski komite Slovenije (OKS) zagotovil položaj in pristojnost predstavljati Slovenijo v MOK in olimpijskem gibanju, po združitvi s ŠZS (decembra 1994) pa tudi v vseh nevladnih organizacijah v Evropi in svetu.

Po letu 1992/93 se je na ravni države bistveno spremenila organiziranost vladnih organov in le delno tudi nevladnih organizacij. Te spremembe kaže Tabela 2 (Šugman, 1992; Marko Rajšter, sekretar na MIZŠ osebna komunikacija, januar 2016).

Tabela 2 nam kaže množico vladnih organov v primerjavi z organizacijami nevladne sfere. Ob kopici že prikazanih zakonov in podzakonskih aktov je razumljiva tudi večja vladna organiziranost, ki je Slovenija do osamosvojitve sploh ni poznala. Večje število vladnih organov je delno razumljivo tudi glede na spremembe načina financiranja in pristojnosti, ki jih je določila vlada oz. Državni zbor z zakoni.

Financiranje športa

Financiranje programov športa na državni in lokalnih ravneh se je po 1992 v celoti spremenilo. Na državni ravni sta financiranje športa prevzela Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ – upravni organ se je v 25 letih imenoval različno) za proračunska sredstva iz integralnega proračuna RS in po ukinitvi Loterije Slovenije (Zakon, 1996, 1997) posebna Fundacija za financiranje športnih organizacij (Odlok, 1998). V zadnjih letih pa dobiva določena sredstva država za šport tudi iz strukturnih skladov EU (predvsem za investicije).

V splošnem lahko zapišemo, da so se sredstva za šport iz prej naštetih virov v letih 2009, 2010 in 2011 glede na BDP zviševala, potem pa v letu 2012 strmo padla. V letu

Tabela 2: Spremembe v organiziranosti vladnih organov in nevladnih organizacij

Vladni organi in nevladne organizacije za šport v Republiki Sloveniji

1990

Vladni organi športa

Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport – direktorat za šport

Nevladne organizacije športa

Športna zveza Slovenije

Strokovne panožne zveze

2015

Vladni organi športa

Odbor za šolstvo in šport Državnega zbora (matično telo)

Strokovni svet za šport Vlade RS

Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport – direktorat za šport

Odbor za podeljevanje Bloudkovih priznanj

Zavod za šport RS Planica

Nevladne organizacije športa

Olimpijski komite Slovenije – Združenje športnih zvez

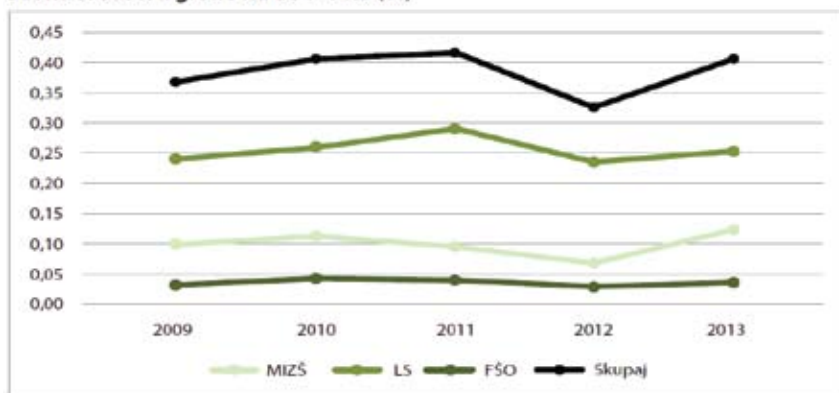
Znotraj OKS delujeta slovenska olimpijska akademija in Klub olimpijcev

Strokovne panožne zveze

Skupni organ vladne in civilne sfere

Fundacija za financiranje športnih organizacij

Javna sredstva glede na BDP v RS (%)

Slika 1: Financiranje programov športa na državnih in lokalnih ravneh.

2013 (Slika 1) so se glede na predhodno leto spet povečala predvsem zaradi večjega deleža sredstev iz proračuna RS (Grujić, 2014). Ob tem pa je treba omeniti, da je postopek za pridobivanje sredstev iz prvega ali drugega vira dokaj kompliciran – zbiratiziran.

Skupna javna sredstva za šport v letu 2013 so nekaj več kot 0,40 odstotkov BDP in so primerljiva s sredstvi v bivšem sistemu, ko je bil odstotek 0,35–0,40 nacionalnega dohodka (ND – odvisno od leta).

Podatki Slike 2 (Grujić, 2014b) kažejo, da je delež sredstev MIZŠ glede na proračun RS v letu 2012 občutno padel: iz cca 1,52 % v letu 2011 na cca 1,28 % oz. se je delež ponovno povečal v letu 2013 na 1,32 %. Če tem sredstvom prištejemo še delež sredstev iz EU, pa je skok deleža izjemno povišan na cca 1,69 %. Gre za sredstva, ki jih je RS dobila iz EU za izgradnjo Nordijskega centra v Planici. Deleži sredstev za šport v občinah se razlikujejo in so v razponu od 0,5 do 8,0 % občinskih proračunov (npr.: v občini Kranj so bila v letu 2009 sredstva za šport 7,3 % (Jelko Gros, osebna komunikacija, 29. 3. 2016).

Omeniti kaže, da je bilo financiranje športa do leta 1970 v Sloveniji dokaj neurejeno; Slovenijo so s svojim deležem 0,29 % po vlaganju v šport glede na ustvarjeni narodni dohodek (po takratni terminologiji oz. ekonomskih statističnih kazalcih) prehiteli BIH (0,50 %), Hrvaška (0,37 %) in Srbija (0,44 %). Bistveno se je izboljšalo stanje po ustanovitvi telesnokulturnih skupnosti (TKS) 1974, vendar je bil delež sredstev za šport samo iz proračuna RS v letu 2013 (1,31 %) znatno manjši, kot je bil v času telesnokulturnih skupnosti, ko se je 'telesna kultura' financirala iz posebnega prispevka – bruto osebnega dohodka. Največ sredstev je takrat 'dobil šport' iz javnih sredstev v prvih dveh letih telesnokulturnih skupnosti 1974–1975, ko so bila sredstva za šport občutno večja, kot so bila za kulturo, zato je takratni IS Skupščine SRS po hitrem postopku 'športu' znižal prispevno stopnjo iz bruto osebnega dohodka tako, da je bila stopnja za šport daleč izpod stopnje za kulturo (Šugman, 1972; Šugman, 1974a.; Šugman, 1974b; Šugman in Giacomelli, 1982). Tako bivši Komite za telesno kulturo IS SRS (1970–1975) kot Telesnokulturna skupnost Slovenije (1976–1990) sta financirala

Delež sredstev MIZŠ, LS glede na proračun RS (%)

Slika 2: Delež sredstev MIZŠ glede na proračun RS.

'šport' vseh dejavnikov športa v Sloveniji preko takratne ZTKS.

Eno temeljnih vprašanj v financiranju športa je vprašanje sredstev Fundacije za financiranje športnih organizacij. Do 1995 je s temi sredstvi (iz vira Loterije Slovenije) razpolagala ŠZS, delitev po programih zvez pa sprejemala njena skupščina. Zakaj se danes sredstva fundacije za šport uvrščajo med javna sredstva (niso sestavni del integralnega proračuna), verjetno ni znano. Zakaj naj ne bi bil vir fundacije avtonomen vir OKS–ZŠZ, kar bi se lahko že zdavnaj naučili od najbližjih sosedov na zahodu (CONI!?) (Gabrovec, 2016)? Že s spremembo v financiranju športa bi naredili velik korak naprej za večjo avtonomijo društvene organiziranosti športa.

Med poznavalci športa sta že več let v razpravi dva pristopa za financiranje športa: (a) Slovenija ni tako bogata, da bi lahko financirala že preko 90 znanih športnih panog pri nas (znotraj njih pa še množico disciplin) in zato je treba sprejeti prioriteten red panog, ki so pomembne za Slovenijo in jim v financiranju iz javnih virov nameniti prednost ter (b) vsaki panogi moramo na podlagi stroke in možnosti trženja pustiti odločitev, da se uveljavi v svetu. Prvi pristop je že dolgo znan in pri nas mnogokrat uveljavljen v praksi. Prvič je prioriteto panog za financiranje 'športa' sprejela že Skupščina FZS leta 1947 (Zapisnik, 1947; 10 let, 1955a), za tem 1964 konferenca ZTKS (Aktualni problemi, 1964), kasneje t.r. vse konference ZTKS za njo in TKS Slovenije. Pomembnost panog in njihovo financiranje so sprejemale skoraj vse države vzhodnega real-socialističnega bloka do sprememb političnih sistemov. Poznano je, da se je NDR iz politično prestižnih razlogov odpovedala že visoko uvrščenim reprezentancam v odbojki, rokometu in nogometu v Evropi (za osvojevo mesto na EP, SP ali OL prejme celotno moštvo le eno kolajno) in namesto njih uvrščala v svoj prednostni red predvsem gimnastiko in plavanje, kjer lahko en tekmovalec osvoji več kolajn. Drugi pristop je našel pri nas svoje mesto tudi v 18.b. členu sporazumu 1976 (Samoupravni sporazum, 1979), kjer piše: ».../ da bomo zagotovili razvoj »s podporo posameznikom – vrhunskim športnikom določenih kategorij v občinah in republiki (po enotni kategorizaciji) ne glede na športno panogo, posebej je treba zagotoviti možnosti za športni razvoj tistim mlajšim kandidatom, ki imajo pogoje, da v določenem času dosežejo vrhunske športne dosežke.« V Sloveniji je bila izvede-

na tudi obsežna raziskava o pomembnosti športnih panog v našem prostoru (Petrovič idr., 1973).

Po letu 1993 sta MIZŠ in FŠ uveljavila nov pristop v financiranju športa: na podlagi programskih prošelj izvajalcev športne dejavnosti sofinancirata programe po vsebinskih sklopih.

Kot primer navajamo OKS, ki je v letu 2013 prejel iz MIZŠ in fundacije 36,2 % potrebnih sredstev oz. v tisoč EUR– 1.432,4 EUR, kar pomeni, da je moral OKS-ZŠZ s pomočjo sponzorjev, tujine in lastno dejavnostjo zbrati za izredno razširjeni program (ne le za redne poletne in zimske OI), ampak za mnoga tekmovanja mladih (tudi za OI mladih) 2/3 manjkajočih sredstev.

Znano je, da prispevata dva republiška vira med 20 in 25 % vseh sredstev, ki jih športni subjekti na republiški ravni potrebujejo za uresničevanje svojih programov brez investicij. Pomeni, da morajo izvajalci programov zbrati 75–80 odstotkov denarja iz drugih virov. V bivšem političnem sistemu, kjer je prevladovala družbena lastnina, so športna društva preko direktorjev – ljubiteljev športa – to še zmožla. Danes ob zasebni lastnini podjetij, ko prevladuje kapital, pa je to izjemno težko. Sponzorji, torej zasebni lastniki podjetij – ki so po vrhu vsega že mnogi tujci – pa dejansko tega denarja niso več pripravljeno vložiti v šport. In če tudi so določena zasebna podjetja še pripravljena vlagati v šport, je razumljivo, da želijo ti vlagatelji dobiti za to povračilo/ekvivalent v ekonomski propagandi. Zato so danes sponzorske pogodbe izjemno pomembni dokumenti, katerih pogodbenne obveznosti se morajo v celoti udejanjiti. Spori se običajno rešujejo na rednih sodiščih, ker gre v sponzorskih pogodbah za civilno-pravna razmerja. Pri tem ne gre pozabiti, da je pri sponzoriranju športnih društev ali prireditev s strani gospodarskih družb gotovo najmočnejši faktor televizija. Brez neposrednih prenosov za reklamiranje produktov sponzorjev v načelu ni več denarja iz tega vira.

Ker sta pri financiranju programov društev v celoti usahnila članarina in prihodek od vstopnin, tudi zaradi nižje kakovostne ravni moštvenih športov, je razumljivo, da na vseh koncih in krajih primanjkuje denarja. Zato mnogi slovenski izvajalci športnih programov, posebno organizatorji velikih športnih prireditev, iščejo sponzorje v tujini.

■ Lastnina športnih objektov in naprave

Lastninska razmerja na športnih objektih ter napravah so večplastna in za razumevanje tega pomembnega segmenta športa moramo vsaj za nekatere objekte malo seči v čas med obema svetovnjima vojnama.

Najprej gre za celoten kompleks domov/objektov bivših sokolskih društev, ki jih je po drugi svetovni vojni z zakonom (Zakon, 1945) pridobila Fizkultura zveza Slovenije. Na podlagi sprememb in dopolnitve Zakona o društvih (Zakon, 1947) in odpravi tega zakona iz leta 1945 (Zakon, 1948) ter njene Uredbe (Uredba, 1947) z navodili je bila določena uporaba vseh objektov in naprav za telesno vzgojo. Na podlagi sklepov razširjenega plenuma FZS 1952 (Plenum, 1952; osebni arhiv Šugman; osebni arhiv Tjaše Andree, odvetnica, osebna komunikacija, 22. februarja 2016; Rakočević, 1991) je bilo celotno premoženje FZS razdeljeno med novo ustanovljeno Zvezo športov Slovenije (ZŠS) in Zvezo za splošno telesno vzgojo Partizan Slovenije. Partizan je dobil vse domove z zemljišči predvojnih društev Sokol, Planinska zveza domove, kočje in njim vsa pripadajoča zemljišča, Strelska zveza vsa strelišča in Konjeniška zveza vse objekte za konjeniški šport; vse ostale športne objekte in naprave pa je dobila ZŠS (Dom Ilirije v Planici, Stadion za Bežigradom, hotel v Podkorenu, stavbo Slovenija-športa na Dalmatinovi ul. v Ljubljani in nekatere druge objekte). V tem času je ZŠZ pridobila tudi stavbo in veliko zemljišč v Seči pri Portorožu, kjer je bil (okrog 1956) sedež Šolskega centra za šolanje amaterskih kadrov. Objekti ZŠS (ime osrednje zveze se je skozi čas spreminjalo v ZTKOS, ZTKS in ŠZS) pa so v petdesetih letih delovanja omenjene zveze doživljali različne usode; največ jih je prešli v druge roke. Po osamosvojitvi Slovenije 1991 so domovi Partizana leta 1993 prešli na novoustanovljeno Športno unijo Slovenije (ŠUS) (Zapisnik, 1993; Šugman, 1999b; Panika, 2016) in tako so bivša sokolska (za tem partizanska) društva ostala brez domov. ŠUS jih je postopno vračal/prodajal nazaj občinam, vendar se danes z njimi ravna zelo različno – v glavnem propadajo. Vse do osamosvojitve Slovenije so torej bila mnoga športna društva lastniki športnih objektov, tako kot so bila za kulturo kulturna, za gasilce gasilska, za lovce lovska ipd., saj so mnoge objekte zgradili člani društev s prostovoljnim delom, mnogi pa so bili postavljeni s samoprispeljki občanov.

Vlada RS je leta 1993 prenesla nekdanjo športno društveno in družbeno premoženje na lokalne skupnosti, objekte republiškega pomena (npr. Planico) pa na državno raven. Predsedstvo ŠZS je tega leta v posebnem gradivu opredelilo svoje poglede na mnoga vprašanja o športu v tem obdobju in med drugim predlagalo Vladi RS '... moratorij nad lastninjenjem objektov v štirih točkah ...'; (predsedstvo ŠZS je predlagalo vladi, da naj društvena lastnina ostane še naprej društvena; naj o lastnini društev odloča najvišji organ društva ali zveze; naj z nekdanjo družbeno lastnino na športnih objektih upravljajo društva in naj velike objekte – ki jih je težko vzdrževati – upravlja država); enako stališče je zavzel tudi Svet društvenih organizacij Slovenije (SDOS): »/.../ društvena lastnina je nedotakljiva ...« (Šugman, 1999e, f). Vlada predloga ŠZS in SDOS ni sprejela. Občine so tako prevzele v upravljanje mnoge objekte in za njihovo upravljanje ter vzdrževanje imenoval javne zavode. Tako zdaj lokalne skupnosti/javni zavodi upravljajo z objekti; rešitve, kako društva koristijo športne objekte javnih zavodov, pa so od občine do občine različne. So občinski javni zavodi, kjer slednji prevzemajo vse stroške društev pri njihovem koriščenju; so občine, kjer morajo klubi plačevati minimalno najemnino; nekje klubi plačujejo celo ekonomsko ceno najemnine; so občine, kjer samo z večjimi objekti upravljajo zavodi, z manjšimi pa krajevne skupnosti ali društva ipd. Športni delavci, ki so nekoč z ljubeznijo in brezplačno skrbeli za vzdrževanje 'svojih' objektov, so se sicer rešili težkega bremena vzdrževanja, vendar so izgubili svojo 'materialno' bazo. Izjema so planinske kočje, ki so v lasti društev, z manjšim deležem tudi PZS in občine, nekatere kočje pa so v zasebni lasti (Damjan Omerzu, strokovni sodelavec, osebna komunikacija, 18. februarja 2016).

Po letu 2010 se je bistveno izboljšala športna infrastruktura velikih objektov v Sloveniji, še posebej v Ljubljani. Omenimo lahko kompleks Stožic, Nordijski center v Planici, Gimnastični center v Ljubljani, biatlonsko središče na Pokljuki, nogometni center na Brdu, pa tudi mnoge adaptirane večje in manjše športne dvorane in stadione v Ljubljani, Koprju, Mariboru, Celju ...

Na ravni države upravlja z Nordijskim centrom Planica Zavod za šport RS Planica, ki ima delno zagotovljena sredstva v proračunu, v prihodnje pa načrtuje zavod pokritje vseh stroškov vzdrževanja in upravljanja z najrazličnejšimi dejavnostmi, še posebej v povezavi s turizmom v tem delu Slovenije.

■ Kadrovska problematika

Kadrovsko problematiko v športu, ki ga obravnavamo, je mogoče ocenjevati iz treh zornih vidikov: (a) vodstvenih struktur strokovnih zvez na vseh ravneh, (b) profesionalnih delavcev v športu in (c) športnika – profesionalca, ki mu je športna dejavnost poklic. Slednjega bomo podrobneje opisali v poglavju 'Položaj športnih društev in rezultati športnikov.'

V prejšnjem sistemu so člani društev izbirali za vodenje društev/zvez predvsem ljudi iz politike in gospodarstva, saj so imeli veliko moč pridobivanja denarja za 'njihove klube' iz delovnih organizacij. Kdo so bili ti ljudje, vemo malo. Študij o 'funkcionarjih' (v tujini ima termin funkcionar negativni prizvok) je malo. Nekaj je študij, ki so bile opravljene že pred mnogimi leti v državah zahodne demokracije; ena pa je tudi pri nas (Šugman, 1982). Znano je bilo, da so imeli nekaj raziskav tudi v bivši SZ in NDR, vendar izsledki njihovih raziskav nikoli niso videli luč sveta, ker je bil šport močno politično dimenzioniran in v celoti v rokah države. Nekaj pa je takih, ki morda vsaj malo osvetljujejo kadrovsko problematiko danes. Omenimo lahko naslednje: Magnane (1964) je v svojem delu *Sociologia du sport* ugotovil, da 'funkcionarji' na področju športa v Franciji sploh ne pristajajo na to, da bi dajali kakršne koli podatke o sebi; Becquart – Leclercg (1976) je v raziskavi v Franciji dokazal, da sta osebni delež in prostovoljno sodelovanje v športnih društvih predvsem faktorja osebne vzpona in želje po napredovanju v politiki; Heinemann (1977) je športne 'funkcionarje' razvrstil v tri skupine: prvo skupino sestavljajo pomembne osebnosti iz političnega in gospodarskega življenja, v drugo je uvrstil ljudi, ki 'bežijo' od doma (in družine), v tretjo pa je uvrstil bivše športnike. Poudarja, da 'funkcionarji' premalo poznajo zakonitosti športa; Heinilä (1978) je proučeval sistem vrednot finskih športnih 'funkcionarjev' in ugotovil, da se preveč poudarjajo pozitivni učinki njihovega dela. Pravi, da ostajajo 'funkcionarji' v športu na svojih položajih zelo dolgo, dokler lahko 'držijo predsedniško palico' v svojih rokah; Chazaud (1981) pa ugotavlja, da se mnogi prav preko športa želijo uveljaviti v političnem življenju Francije.

Verjetno nekatere ugotovitve raziskav sredi oz. konec prejšnjega stoletja v zahodnih demokracijah veljajo zdaj tudi pri nas. In to: noben vodja zveze ali društva ne želi

Tabela 3: Profesionalni delavci v športu na ravni republike

leto	MIZŠ	TKS S	ŠZS	OKS skupaj	FŠ	Zav.	
1972	2	je ni bilo	7	ga ni bilo	8	–	ga ni bilo
1982	3	5	8	ga ni bilo	16	–	ga ni bilo
1992	6	je ni bilo	7	3	16	–	ga ni bilo
2012	17	ju ni bilo več		24	41	–	9
2015	10	ju ni bilo več		24	34	–	20*

Legenda: MIZŠ = Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport

TKS S = Telesnokulturna skupnost Slovenije

ŠZS = Športa zveza Slovenije

OKS = Olimpijski komite Slovenije

FŠ = Fundacija za financiranje športnih organizacij

Zav. = Zavod za šport RS Planica

* = v Zavodu je razporeditev zaposlenih takšna: 3 – skupne službe, 4 – za šport otrok in mladino, 2 – za informatiko, 1 – za projekt Zdrav življenjski slog, 2 – v Muzeju športa in 8 – v Planici.

materialnih koristi za sebe (če gre za izjemo, ki potrjuje pravilo); zaradi odmevnosti športa v medijih lahko vodja postane medijska osebnost, ki mu omogoča vzpon v lokalno in tudi državno politiko; zdaj ostajajo vodje na svojih položajih 'zelo dolgo, dokler lahko držijo predsedniško palico' (Heinilä, 1978). Reelekcijskih dob in študij o 'funkcionarjih' pri nas ni več. Vendar ne gre pozabiti, da se zlasti v zadnjih letih v zvezi s 'funkcionarji' na najvišji ravni – vsaj v nekaterih panogah v svetu – pojavljajo veliki korupcijski škandali (podkupovanja pri glasovanju za organizacijo velikih tekmovanj, kupovanja glasov pri volitvah za vodilna mesta, vnaprej dogovorjeni rezultati zaradi športnih stav, doping afere ... itd.), ker se na mednarodni (v mnogih državah pa tudi na državni) ravni 'obračajo milijarde. Šport je postal posel, kar je reklamirala tudi Športna loterija Slovenije – 'Šport je velik posel'.

Veliko vlogo v športu so po letu 1991 dobile strokovne službe, ki so se močno razširile in profesionalizirale. To nam kaže Tabela 3, v kateri pa ni zajetih profesionalnih služb strokovnih panožnih zvez. Omenimo pa vendarle, da je bilo do 1975–80 v takratnih republiških strokovnih zveza zaposlenih zelo malo delavcev; nekateri profesionalci so bili zadolženi za vodenje pisarn dveh ali celo treh zvez, vendar je takrat delovala ob profesionalcu množica prostovoljcev, največ študentov. Večjo profesionalizacijo na zvezah (v nekaterih zvezah je danes zaposlenih 20 in več profesionalcev) zasledimo po letu 1995.

(V osebni komunikaciji o zaposlenih leta 2015 so januarja in februarja 2016 posredovali podatke Samo Košir za OKS, mag. Katja Koren za fundacijo, Zoran Verovnik za MIZŠ

in Jelko Gros za zavod; ostali podatki – za ŠZS in TKS – so povzeti po konferencah oz. skupščinah obeh organizacij.)

Nedvomno je zanimiva razporeditev profesionalnih delavcev skozi 40 let, še posebno, kako so se zaposlovali delavci na MIZŠ in osrednji športni organizaciji nekoč v ŠZS, zdaj v OKS-ZŠZ.

Razumljivo je, da so se naloge na področju športa po razdružitvi športa od zveznih športnih organizacij v bivši SFRJ in s slovensko državnostjo bistveno spremenile, vendar so nam lahko zaposlitve na ravni države (ponovno poudarjamo brez zaposlenih delavcev v strokovnih panožnih zvezah, ki so dejansko sprejeli največ novih zadolžitvev) kažipot za prihodnje.

Zanimiva je zaposlitev na Zavodu za šport RS Planica, ki združuje več pomembnih strokovnih služb, saj so v njegovih enotah tudi muzej športa, celotna informatika športa, enota za šport otrok in mladine ter (še posebej izgradnja) zdaj vzdrževanje ter upravljanje z Nordijskim centrom Planica. V oči bode dejstvo, da je zaradi obsežnih nalog redno zaposlenih delavcev v tem zavodu dejansko malo v primerjavi s številom delavcev v MIZŠ.

■ Položaj športnih društev in rezultati športnikov

Športna društva so bila ustanovljena z Zakonom o društvih (Zakon, 2009, 2011) in so posebnega nacionalnega pomena za vsako družbo. »Nobenega dvoma ni, da organizacije prevzemajo osnovne družbene

vrednote, vendar to ne zanika dejstva, da je vsaka organizacije enkratna združitev nastanka, zgodovine, sociostrukturnega konteksta, tehnologije, zaposlenih, vodstva in da člani v njej proizvajajo in oblikujejo skupni sistem simbolov in pomenov, ki je posledica skupnih izkušenj iz preteklosti,« je zapisala Mesner – Andolškova (1995). Člani športnih društev so različnih starosti, socialnega in zdravstvenega statusa, verskih in političnih prepričanj, s športom pa se ukvarjajo zaradi vzgoje, rekreacije (namenijo se lahko zelo različni: zaradi izboljšanja zdravja, razvedrila, druženja ...) do tega, da bi vsaj nekateri člani društva postali tekmovalci, tudi zaradi vrhunske ustvarjalnosti. In prav zaradi pestrosti dejavnosti so športna društva posebnega družbenega pomena.

Tudi za to imajo podobne zakone o društvi vse države na svetu. Društvena razvejanost v Sloveniji je posebnega nacionalnega pomena in jo lahko po njenih zgodovinskih koreninah, kulturnih vrednotah in številu društev uvrščamo na vrh društvene organiziranosti v Evropi. S slovensko društveno organiziranostjo se lahko primerjamo s Češko.

Prve podatke o številu društev na Slovenskem po 1945. letu zasledimo v poročilih FZS leta 1946, ko naj bi bilo pri nas 166 fizikalnih društev (10 let, 1955b), leta 1948 pa 145 FD in 194 sekcije, ki so bile enote društev (10 let, 1955c) ter leta 1949 že 680 FD in 504 sekcij (10. let, d. 22). Po AJ PES je bilo v 2015 letu 23.816 društev: športnih, lovskih, ribiških, pevskih, dramskih, gasilskih, filatelističnih ipd. V začetku leta 2014 je bilo v RS cca 8.000, v 2016 pa je bilo po AJ PES v Sloveniji skoraj 10.000 športnih društev in cca 1.000 SP ali drugačnih oblik zasebnega dela v športu (AJ PES, 2016; Andrej Kramar, višji področni referent II, osebna komunikacija 1. 2. 2016).

Slovenski šport stoji na društveni organiziranosti. Ta je od društva (baze) do mednarodne ravni dvakrat vertikalno povezana: prvič preko svoje panoge (npr. atletike) do evropske in svetovne federacije ter drugič preko (zdaj) OKS-ZŠZ do Evropskih olimpijskih komitejev in MOK. Nič ni čudnega, da je ob prvem obisku slovenske športne delegacije pri J. A. Samarancu 1991 v Luzani prvi mož MOK dejal: »To je Vatikan.« (Verjetno je mislil reči: jaz sem močnejši od Vatikana) (Šugman, 1999d). Posegati v to društveno sfero ne pomeni le rušenje društev (ki so tudi kulturna identiteta naroda), ampak pomeni tudi rušenje vrhunske športne stvaritve. Kajti nihče

drug kot **samo društva** ob izdatni denarni pomoči staršev in velikih ljubiteljev določene panoge – članov društev – so doslej 'ustvarili vrhunske športnike.' Samo v nekaterih specifičnih panogah (npr. v smučanju zaradi snega in števila dni skupnih priprav, ki so od discipline do discipline različna) nadgrajujejo zveze že oblikovano športnikovo osebnost in njegovo pot. Za jasnejšo podobo te misli lahko zapišemo: Katanec ali Zdovc v reprezentancah ne bosta 'naredila' nobenega novega vrhunskega igralca (lahko znanje nekaterih le nadgradita), igralec se 'naredi' le v klubu. Lahko pa sestavita, glede na veliko število naših dobrih igralcev v tujini, ki igrajo tudi v najmočnejših klubih Evrope, zelo močne reprezentance (kot primer navajamo: nogometna reprezentanca na SP, odlična mesta odbojkarjev, rokometišev in košarkarjev na EP, presenetljivo uvrstitev hokejistov na OI ipd.). Vprašanje za naše igralce v tujini je samo eno: ali sploh želijo vsi najboljši braniti barve domovine – Slovenije.

V zadnjih 30 letih je bilo ustanovljenih več različnih mednarodnih športnih asociacij kot jih je bilo od ustanovitve MOK 1894 do 1995. Vzroki za ustanovitve so bili zelo različni, največkrat pa so povezani s prestižnimi ambicijami športnih delavcev.

renin in prizadevanj Slovencev za njihovo samostojno državo.

Pregled vrhunske športne ustvarjalnosti skozi zgodovino kaže, da smo Slovenci imeli, da imamo in da (po vsej verjetnosti) bomo imeli vedno športnike, ki so in bodo v individualnih športnih panogah v svetovnem vrhu. Pri imenovanju vrhunskih športnikov bi lahko zelo hitro naredili napake, zato bomo omenili le športne panoge (in discipline) in ugotovili bomo, da skoraj ni panoge pri nas, v kateri se skozi čas ne bi pojavil vsaj en Slovenec v samem vrhu Evrope ali sveta: alpinizem, atletika, balinanje, boks, deskanje na snegu, gimnastika, jadrnanje, jadralno letenje, judo, kajak-kanu, kegljanje, kickbox, kolesarstvo, kotkanje, motociklizem, padalstvo, plavanje, ples, plezanje na umetnih stenah, smučanje (v vseh disciplinah), streljanje, šah, tenis, veslanje ... Panoge, v katerih športniki dosegajo vrhunske ustvarjalnosti, iz obdobja v obdobje valovijo: enkrat so na vrhu športniki ene, drugič druge panoge ... to valovanje je za slovenske individualne športe/športnike značilno tako v času bivšega sistema kot danes. Z daljšo kontinuiteto so že nekaj časa na vrhu prisotni smučarski skoki, kajak-kanu, ples, streljanje in judo, pred tem pa veslanje in gimnastika.

Tabela 4: Razvejanost društvene športne sfere na Slovenskem

Izvajalci športne dejavnosti društvene sfere 2015
Olimpijski komite Slovenije – Združenje športnih zvez združuje (Samo Košir, samostojni strokovni sodelavec OKS – ZŠZ za pravne in kadrovske zadeve, osebna komunikacija januarja 2016)
34 nacionalnih športnih zvez olimpijskih športov
20 zvez, ki jih MOK priznava
18 nacionalnih športnih zvez ne olimpijskih športov
76 občinskih športnih zvez
21 športnih zvez in združenj
4 športne zveze in združenja, ki se pretežno ukvarjajo s športno rekreacijo
3 zamejska športna združenja (dejansko sta le dve : v Avstriji in Italiji, na Madžarskem pa je za šport odgovorno splošno združenje – Zveza Slovencev v Monoštru)

K tem izvajalcem moramo prišteti še – po AJ PES – cca 10.000 športnih društev (Zavod za šport RS Planica pa v svojih poročilih obravnava le 3.749 društev, ki so vključeni v strokovne panožne zveze in 65 strokovnih zvez).

Samo na kratko pogledjmo današnje stanje organiziranosti športa v civilni sferi na ravni države.

Tabela 4 kaže neverjetno razvejanost društvene športne sfere na Slovenskem, ki izhaja iz kulturnih, zgodovinskih, že pred prvo svetovno vojno tudi političnih, ko-

Pred letom 1991 so bila tudi nekatera društva s svojimi rezultati zelo odmevna in pomembna v Evropi. Omenimo lahko AŠK Olimpijo, RK Celje, RK Slovan, NK Olimpija, HK Jesenice, HK Olimpija, OK Branik itd., vendar prav ti (sicer z drugimi imeni) danes preživljajo težko krizo. Ne le ti, mnogi klubi so iz takih ali drugačnih razlogov (tudi za-

radi preveč ambicioznih športnih delavcev in največkrat njihovih finančnih vložkov) že v celoti propadli, životarijo ali so na robu propada, kot npr. RK Kozina, RK Drava (ž), RK Piran (ž), RK Velika Nedelja, RK Izola, RK Olimpija (ž), OK Kropa, OK Novo mesto, NK Drava, NK Izola, NK Nafta, NK Ajdovščina, NK Beltinci, NK Mura, HK Acroni, HK Celje, HK Kranjska gora, HK Vevče in še mnogi nogometni, odbojarski, košarkarski, rokometni in hokejski klubi itd. (Zavestno ne omenjamo klubov v vaterpolu in ragbiju, saj klubov v omenjenih panogah pri nas ni veliko in tudi njihova kakovost ni bila na visoki ravni.)

Obstajajo velike razlike med kakovostnimi dosežki društev/klubov pred leti 1991, ko so mnogi imeli pomembno vlogo v bivši Jugoslaviji (nekateri so segali tudi v Evropo), s klubskimi dosežki po osamosvojitvi. Primerjave so težavne, ker mnogih drugo in tretje razrednih tekmovalnih pred letom 1991 v moštvenih športih, kot so danes v Evropi, sploh ni bilo. Klub temu so nekateri podatki zanimivi.

Tabela 5: Pomembnost in dalj časa trajajoča uspešnost slovenskih športnih klubov v Evropi

panoga	klub	do 1991	1991–2010	2011–2015
nogomet	Olimpija	S	M	M
	Maribor	M	S	S
košarka	Olimpija	P	S	M
	Jesenice	P	S	M
hokej	Olimpija	P	S	M
	Celje	P	S	S
	Slovan	P	M	M
odbojka	Krim (ž)	P	P	S
	Branik, NKBM	P	M	S
	Branik (ž)	P	S	M
	ACH	O	P	S
	* Calcit K.+Lj (ž)	M	S	S

Legenda:

P – pomembnost in uspešnost

S – srednja pomembnost in uspešnost

M – manjša pomembnost in uspešnost

* Calcit je bila ženska ekipa OK v Kamniku, ki se je 2014 preoblikovala v OK Calcit Ljubljana

Glede na dejstvo, da je izjemno težko postaviti objektivna merila pomembnosti in uspešnosti slovenskih klubov v Evropi (ocena je odvisna od števila klubov, od razvitosti panoge in predvsem od tekmovalnih sistemov, ki se od panoge do panoge

bistveno razlikujejo), je razvrstitev klubov v Tabeli 5 subjektivni poskus avtorja, ki lahko nosi tudi določene napačne ocene. Klubi v tej tabeli se s svojimi rezultati (uspešnimi ali manj uspešnimi) pojavljajo v Evropi skozi neko daljše obdobje, vendar ima Slovenija še več klubov (predvsem v odbojki in rokometu), ki so po osamosvojitvi z enkratnim dosežkom v Evropi opozorili nase, vendar so kmalu ugasnili zaradi različnih vzrokov. Med njimi so nedvomno: RK Prule (m), RK Cimos (m), RK Robit Olimpija (ž), OK Calcit Kamnik (m), OK Kanal (m) itd. (za rokomet in odbojko osebna komunikacija Marta Bon in Marko Zdražnik, 16. marca 2016). Mnogi tudi neimenovani klubi, predvsem v odbojki, košarki in rokometu, tekmujejo danes občasno v evropskih nižje razrednih tekmovalnih, vendar je njihove rezultate težko primerjati z nekdanjimi glede na množico (resnično množico) klubov povprečne kakovosti in (včasih) nesmiselno razširjenih tekmovalnih sistemov.

In ne gre pozabiti, da so bili mnogi imenovani klubi stebri vrhunskega športa in vprašanje je, če se bodo še kdaj vrnili na nekdanjo kakovostno raven vsaj na domači sceni. Stanje v moštvenih športih se po letu 1991 kaže v drugačni luči kot v individualnih športih. Kajti denarja za ponovni vzpon moštvenih športov dejansko ni več toliko, kot ga je bilo pred letom 1991 zaradi zmanjšanja sponzorskega denarja, drastično povečanih tekmovalnih sistemov (ki največkrat niso v funkciji stroke, ampak kapitala) in s tem stroškov potovanj, zaradi popolne profesionalizacije športnikov in zaradi posledic globalizacije športa. Na ravni vrhunskih moštev bomo v tem času v Evropi sicer težko našli klub, ki bi imel s podpisanimi pogodbami igralcev moštvo, sestavljeno izključno iz domačih igralcev; moštva so sestavljena iz igralcev različnih nacionalnosti, za njimi pa stojijo 'lastniki klubov,' ki vlagajo denar v moštva izključno zaradi zaslužkov. Ali je vstopila na to pot tudi Slovenija? Očitno, saj imajo najboljši slovenski klubi (ACH Volley, NK Maribor, HK

Telemach Olimpija, KK Union Olimpija, NK Olimpija, RK Krim Mercator (ž), KK Krka, RK Celje PL itd.) veliko tujcev, pa ne le najboljši klubi, ampak tudi nižje razredni.

Klubi, ki se še želijo uveljaviti v Evropi in jim kot 'društvo po zakonu' ni mogoče uresničiti vseh zakonskih pogojev, ustanavljajo 'ob klubu' podjetja kot sestavni del kluba/društva. Ker po naši zakonodaji nihče ne more biti lastnik društva, se taka društva približujejo društvom v tujini, njihov status pa podrobneje urejajo pravila nacionalnih panožnih zvez in njihovo vključitev v tekmovalne sisteme. Pot menedžerjem in sklepanje pogodb z igralci je tako odprta. Ne bo odveč, če zapišemo, da v prejšnjem sistemu v društvenem športu take rešitve niso bile mogoče.

Popolnoma drugačno stanje je z reprezentancami, ki jih doma in v svetu sestavljajo igralci, ki igrajo po vsem svetu. Tako je stanje tudi pri nas, kar kaže Tabela 6. (V osebni komunikaciji o slovenskih igralcih v tujini in o reprezentantih iz klubov v Sloveniji v 2015 so januarja 2016 posredovali podatke za HZS: Rok Srakar, tiskovni predstavnik HZS; za KZS: Anže Blažič, predstavnik za odnose z javnostjo KZS; za NZS: Sonja Lovšin, sektor za mednarodne in pravne zadeve; za OZS: Gregor Humerca, gen. sekretar OZS in za RZS: Uroš Mohorič, direktor moških reprezentanc.)

Selektorji slovenskih reprezentanc izbirajo igralce največ iz klubov, ki imajo sklenjene pogodbe s klubi v tujini; pomeni, da so ti igralci popolni profesionalci in po pravilu igrajo za bogate lastnike, mnogi tudi v najmočnejših ligah evropskih držav (tudi na drugih kontinentih). Tabela 6 govori sama za sebe: (1) igralci, ki igrajo v slovenskih klubih se težko prebijajo v reprezentančne vrste in (2) izjemno veliko igralcev služi svoj kruh v tujini.

Tako kot za individualne tudi za moštvene športe velja pravilo, da smo imeli oz. imamo Slovenci med množico igralcev v različnih

Tabela 6: Sestava nekaterih državnih reprezentanc 2015

	Štev. Slovencev, ki so igrali v tujini *	Štev. igralcev v A reprezentanci SLO iz slovenskih klubov**
Hokejska zveza Slovenije	88	13
Košarkarska zveza Slovenije	106	5
Nogometna zveza Slovenije	845	3
Odbojarska zveza Slovenije	35	14
Rokometna zveza Slovenije	150	8

moštvenih športih vrhunske igralce svetovnega slovesa (košarka, nogomet, rokomet, hokej na ledu, odbojka), ki so nekoč igrali doma, danes pa predvsem v tujini.

Slovenski šport deli usodo njegove globalizacije, pa tudi spremembe domačega športnega sistema. Denarja doma ni in odhodi igralcev v tujino, kjer so dobro plačani, so razumljivi.

In ker je profesionalizacija športnikov tudi pri nas – vrhunskih in tudi mnogih ne vrhunskih – dejstvo, je bil potreben samo še korak, da so se za svoje pravice profesionalci združili v svoj sindikat. Udejanjanje v športu je postal poklic in z nazivi poklicev v javnosti («... po poklicu je levi branilec ...») pačimo samo slovenščino.

Za tako hitre in drastične spremembe verjetno Slovenija ni bila pripravljena.

■ Stroka

Težko je dejavnost današnje Fakultete za šport (FŠ) primerjati z obdobjem med leti 1960 in 1990, ko so bili šele položeni temelji visokošolskega študija in mnogo kasneje tudi raziskovalnega dela, ki je pripeljalo takratno visoko šolo v fakulteto in njeno vključitev kot enakopravno članico v Univerzo. Raven športne stroke in znanosti – kineziologije – sta se v okviru FŠ v zadnjih 20 letih izredno razvili. To je predvsem posledica večjih vlaganj države v sistem izobraževanja in raziskav po letu 2005. FŠ nudi za strokovno delo v športu (ne samo za športno vzgojo v šolah) veliko izšolanih kadrov za večje število športnih panog, ki zasedajo mnoga pomembna strokovna mesta v društvenem športnem življenju (nobena kadrovska šola v svetu ne šola kadre za vse športne panoge, tudi ne največja v Evropi – *Deutsche Sporthochschule Köln*) in visoko raven znanstveno raziskovalnega dela. V nekaterih športnih panogah so doma izšolani strokovnjaki v večini (smučanje, skoki, plavanje, gimnastika, košarka, rokomet ...), poleg tega pa mnogi zelo uspešno opravljajo trenerski poklic v tujini.

Tabela 7: Število študentov na Fakulteti za šport

leto	vpisani	s statusom diplomiranci	magistri	doktorji
1990/91	482	126	3	3
2015/16	992	133	3	3

Tabela 7 kaže vpisane študente s statusom (Maja Ušeničnik Podgoršek, osebna komunikacija 24. marca 2016), diplomirance po dodiplomskem študiju, magistre in doktorje znanosti (Igor Smolič, tajnik FŠ, osebna komunikacija, 22. februar 2016) v letih 1990/91 in 2014/15. Razlika med letoma vpisanih študentov je zelo velika zaradi uveljavitve novih programov (reforma bolonjskega študija leta 2009/10) in dejstva, da je veliko število absolventov našlo takojšnjo zaposlitev brez diplom. Prav v študijskem letu 2015/16 bo predvidoma diplomirala večina od preko 250 že prijavljenih absolventov. Zaradi tega številke diplomantov/magistrov in doktorjev znanosti v obeh šolskih letih izkrivlja sliko. FŠ izobrazila za prakso veliko število izšolanih kadrov za vse izvajalce športnih programov: profesorje športne vzgoje, diplomirane organizatorje rekreacije, trenerje ...

V okviru FŠ (Zbornik, 2016; Janez Vodičar, direktor Inštituta za šport, osebna komunikacija, 18. 02.2016) delujeta še dve pomembni enoti: (a) Inštitut za kineziologijo (IK), ki opravlja znanstveno-raziskovalno delo na področju športa in ima v svojem programu dva raziskovalna programa, več aplikativnih projektov in nekaj razvojnih projektov, in (b) Inštitut za šport (IŠ), ki na visoki strokovni ravni opravlja strokovno, svetovalno in razvojno dejavnost za naše perspektivne in vrhunske športnike, v zadnjem obdobju pa tudi veliko storitev za športnike iz tujine.

Za športna društva in posledično za doseganje vrhunskih stvaritev športnikov so za njih pomembni športno diagnostični center, Laboratorij in Oddelek za tehnologije in inovacije.

Športno diagnostični center načrtuje in koordinira izvajanje nacionalnega programa meritev in svetovanj za vrhunske ter nadarjene športnike. Na podlagi skupnega programa OKS in NŠPZ pripravljajo skupne strokovne podpore kandidatom za POI, ZOI in mladinske OI. V njem merijo tudi tekmovalce iz drugih držav: Avstrije, Ukrajine, Rusije, Češke, Hrvaške, Bosne in Hercegovine, Srbije in Italije.

V laboratorijih IŠ se je v zadnjih 7 letih izvedlo na letni ravni preko 850 meritev in izmerilo v povprečju okoli 9000 športnikov, vendar je longitudinalno opaziti upadanje števila merilcev iz različnih razlogov.

Tako razvejane institucije, kot je danes FŠ, v prejšnjem sistemu športa v Sloveniji ni bilo, zato je tudi razumljivo, da FŠ kot celovito

institucijo stroke pri nas uvrščajo v Evropi med zelo pomembne institucije.

■ Ljubljana in šport

Zdi se, da sta globalizacija in tranzicija najbolj prizadeli glavno mesto Slovenije. Mnogi menijo, da gre v mestu izključno za pomanjkanje denarja, vendar je ob tej težavi treba iskati vzroke verjetno tudi drugje. Samo bežno preletimo nekatere značilnosti športa v Ljubljani:

- Športna zveza Ljubljana nima nobenega vpliva na vrhunski šport in ga tudi ne sofinancira. Povezuje društva, denar pa dobiva od MOL, fundacije, članarine in lastnih programov. Zaposlenih ima le 5 delavcev. (Aleš Remih, sekretar SZ Ljubljana, osebna komunikacija, januar 2016).
- Šport v mestu vodi in sofinancira Oddelek za šport MOL v soglasju z županom; zaposluje 10 oseb. Deleži sredstev iz MOL, ki jih dobivajo klubi za svoje programe, so 20–30 %. (Marko Kolenc, vodja oddelka za šport MOL, osebna komunikacija, januar 2016).
- Javni Zavod za šport Ljubljana upravlja in vzdržuje 120 športnih objektov; zaposlenih ima 112 delavcev. (Tatjana Polajnar, direktorica Zavoda Šport Ljubljana, osebna komunikacija, januar 2016). Športna infrastruktura v Ljubljani se je bistveno izboljšala. Pridobila je Centralni športni objekt Stožice, gimnastični center, načrtujejo olimpijski bazen, postopno urejajo tudi druge objekte, vendar bo Božič – Kristančičeva Dvorana Tivoli še naprej ostala tisto stičišče in zbirališče športnih delavcev Ljubljane, kjer se 'sprejemajo' najpomembnejši dogovori in kroji športna politika Ljubljane (in marsikdaj tudi Slovenije).
- Vrhunski šport je na nezavidljivi ravni: počasi in vztrajno drsi navzdol, kar kažejo naslednji podatki:

1. Za športnika leta 2015 RS DŠNS je glasovalo 131 novinarjev, ki so skupno oddali 786 glasov. Med 22 športniki so prejeli 4 Ljubljanci le 25 glasov, tj. 3,2 % vseh glasov (22 B. Savšek, kajakaštvo; 1 G. Dragič, košarka; 1 M. Novakovič, nogomet, in 1 S. Handanovič – nogomet (Jože Zidar, predsednik ZDŠN Slovenije, osebna komunikacija, 18. januar 2016).

- Za športnico leta 2015 RS DŠNS je glasovalo 131 novinarjev, ki so skupno oddali 786 glasov. Med 12 športnicami je prejela Teja Belak (gimnastika) 35 glasov ali 4,5 % vseh (Jože Zidar, predsednik ZDŠN Slovenije, osebna komunikacija, 18. januar 2016).
- Kako so glasovali Bloudkovi nagrajenci za Športnika leta 2015 RS v Dnevniku: od 48 glasov je dobil samo S. Bertonec – gimnastika en glas (2,1 %); med ženskami ni bilo nominirank (Matej Grošelj, novinar Dnevnika, osebna komunikacija, januar 2016).

Nekdanje razvite športne panoge in njeni klubski nosilci so usahnili (teško atletika, kegljanje, balinanje, plavanje, smučanje ...) in zelo malo verjetno je, da bodo kmalu povrnili nekdanjo slavo nosilcev vrhunskega športa ne le v Ljubljani, ampak tudi v Sloveniji. Vrhunski športniki v individualnih panogah torej 'rastejo' po vaseh in manjših mestih daleč izven Ljubljane. Slednje trditev lahko zapišemo tudi za kolektivne športne panoge, ki so se 'preselile' izven prestolnice v večja ali manjša mesta in tudi na vasi (Krško, Novo mesto, Domžale, Kamnik, Šenčur, Šentjur, Zavrč, Dol, Dolenja vas, Kanal, Zagorje ob Savi, Portorož, Radomlje ...). Zakaj je tako? Špekulirali bi o naštevani nastalih vzrokov, ker so lahko zelo različni (lahko je slab športni sistem, slabša motivacija otrok za športno udejstvovanje, nezainteresiranost staršev in/ali društev, drugačen slog mestnega življenja, financiranje ...); le poglobljena sociološka raziskava bi pokazala prave vzroke.

- V moštvenih športih pa se stanje spreminja iz zelo slabega, v slabo in malo boljše in spet v zelo slabo. Nekdanji klubi evropske slave usihajo: hokej in košarka sta na dnu, moškega rokometu ni, nogomet se popravlja, odbojka se podira ... ženskih moštvenih športov Ljubljana, razen v rokometu (ki spet usiha) in zdaj v odbojki, ne premore več.
- Če so nekoč vodilna moštva kolektivnih športnih panog bila sestavljena izključno iz domačih igralcev, obogatena še s študenti, ki so prihajali na študij v Ljubljano, je danes drugače. To kaže Tabela 8. (Osebna komunikacija o tujih igralcih v petih moštvenih športih v Ljubljani v 2015 so januarja 2016 posredovali za ACH Volley Marko Zadražnik; za HK Telemach Olimpija Janko Popovič; za KK Union Olimpija Jaka Daneu; za NK Olimpija Sonja Lovšin in za RK Krim Mercator Marta Bon).

Tabela 8: Število igralcev v nekaterih ljubljanskih klubih

klub	število igralcev dec. 2015	
	vseh s pogodbo	od tega tujcev
ACH Volley		15
HK Telemach Olimpija	27	5
KK Union Olimpija	12	4
NK Olimpija	33	8
RK Krim Mercator	16	4

Ljubljanski klubi mimo načel globalizacije, kar pomeni obogatitev igralskega kadra s tujci, ne more. Vzroke za tako stanje morajo poiskati športni delavci v Ljubljani sami. Še zlasti, ker namenja MOL visoka sredstva za šport: preko 30 milijonov v letu 2015 (tudi z investicijami) in od tega cca 15 milijonov za dejavnosti (Marko Kolenc, vodja oddelka za šport MOL, osebna komunikacija, 22. februar 2016).

■ Zaključek

Namen tega prispevka ni kazati poti naše ga športa iz primeža globalizacije športa v času tranzicije; vendar so v njem morda odenki, ki bi lahko vodili k jasneje zastavljenim ciljem.

Zanimivo je dejstvo, da od 1991 do danes ni noben vladni organ in ne nobena nevladna organizacija pristopile k širši razpravi o poteh nadaljnega razvoja športa pri nas. Nacionalni program športa, ki ga sprejemajo MIZŠ oz. Vlada RS in na koncu DZ ni tak dokument, ki bi razčiščeval športno politična, sociološka in tudi filozofska stališča do nadaljnega razvoja te dejavnosti. In nič se ni čuditi, če imamo (kar je sicer dobro) vsako leto veliko konferenco o marketingu (in ne o menedžmentu!) v športu in so vsi mediji t. r. vsak dan polni izključno samo v posredovanju rezultatov tekem doma in tujine. Vse to kaže, da je današnji šport, ki ga obravnavamo v tem prispevku, dejansko velik posel.

Ni mogoče mimo dejstva (ne glede na to, da segmenta športne rekreacije ne obravnavamo), da ne bi omenili velik porast Slovencev, ki se s športom ukvarjajo izključno samo zaradi razvedrila, druženja, zdravja ... Dosedanje športno udejstvovanje Slovencev vsaj v določenih odenkih kaže visoko stopnjo ozaveščenosti in njihovo kulturno raven. Pravijo: postali smo športni narod. Morda, vendar ob velikem padcu življenj-

skega standarda in vedno večji revščini ni pričakovati povečane športno rekreativne dejavnosti Slovencev vseh starostnih, socialnih, zdravstvenih in drugih kategorij.

Ne glede na to, da je v tem prispevku predvsem prikazan le en vidik dejavnosti športnih društev – tekmovalna usmerjenost za doseganje vrhunskih stvaritev (agon, tekma – ki je imanentna funkcija športa), ki predvsem zaradi globalizacije in profesionalizacije nosi s seboj že opisane tudi mnoge deviantne pojave, ostajajo **društva temelj naše nacionalne športne omike.**

Vendar so tudi športna društva skupaj z vzgojno-izobraževalnimi zavodi in starši še kako odgovorni za vedno nižjo gibalno izobraženost in ozaveščenost otrok ter velikokrat za neprimeren slog bivanja. Zaradi popolnoma spremenjenega načina življenja, ki je pogojeno z vedno večjo avtomatizacijo, robotizacijo in računalništvom, se bo ogromna populacija 'delavcev' spremenila v sedeče robote za vodenje proizvodnega procesa na daljavo. Še manj bo gibanja in še bolj bodo ljudje obremenjeni s hitro in neprimerno prehrano. Zato bo treba napisati novo strategijo športa, predvsem zaradi zdravja otrok. Mlada generacija je že vstopila v to obdobje (Strel, J., Starc, G., Kovač, M., 2014; OECD, 2016), saj so naši otroci po debelosti na četrtem mestu po raziskavi OECD na svetu. Ob tem se je treba močno zamisliti!

Zataskali bi si oči, če ne bi omenili mnoge moralno-etične dileme, ki se postavljajo pred nami: kam vodi današnji šport predvsem zaradi mladih generacij, ki vstopajo v športno dejavnost; smo zamenjali '*Mens sana in corpore sano*' s '*Panem et cirsenses*,' ali lahko šport izgubi svojo bistveno filozofsko noto 'igrajočega se človeka' (*Homo ludens*) ... na ta in še na mnoga druga vprašanja lahko odgovorijo le filozofi, pedagogi ter sociologi in ne politiki ter ekonomisti.

Ob zaključku tega prispevka želimo še enkrat poudariti, da slovenski vrhunski šport stoji na **društvenem življenju**, na množici zanesenjakov, ki so vsak trenutek prostovoljno pripravljene pomagati svojim društvom, še posebej takrat, ko gre za športnike, ki kažejo potencialne za doseganje vrhunskih stvaritev. Brez staršev, klubov in brez amaterskih športnih delavcev, ob profesionalnem pristopu strokovnjakov (pa ni nujno, da so vsi tudi zaposleni) ni vrhunskih športnih stvaritev. Tudi noben zakon o športu (Zakon, 1998) ne bo slednjim navedbam v pomoč. Ob tem lahko zapišemo, kar izhaja iz doslej rečenega, da je potrebno

na novo ovrednotiti amatersko delo in dati amaterjem (ne glede na delo, ki ga v klubu opravljajo), prostovoljcem, zanesenjakom – ljubiteljem športa in svojega kluba zasluženno priznanje in spoštovanje.

Glede na vse opisano ni mogoče reči, da je vse le v pomanjkanju denarja, še posebej ne v Ljubljani (Grošelj, 2016). Skoraj zagotovo lahko zapišemo, da so vzroki v poslabšanju določenih segmentov športa tudi v sistemu, ki se v celoti približuje poddržavljanju bivšim realsocialističnim državam. Razumljivo je, da tudi slovenski šport deli usodo splošne globalizacije in da je vedno bolj vpet v trdi profesionalizem in športniki v poklicno udejstvovanje. Tu prevladujeta denar in lastniki kapitala, ki kujejo iz športnih in športnikov dobiček. In kot pravi v svojem intervju nekdanja 'snežna kraljica' Janica Kostelić (2016). »To so bili drugačni, romantični časi. Takrat je bila to resnična ljubezen, zdaj pa je vse posel. Ampak takšen je pač svet, v tej smeri gremo, tega ne moremo spremeniti, treba se je prilagoditi ...«

Šport je navsezadnje odsev družbenih razmer v vsaki državi. In če je športna (predvsem civilna) sfera zadovoljna z današnjem stanjem in močnim posegom države v urejanje sfere športa družtev, potem naj podpre prizadevanja države, če ni, potem naj se z argumenti odločno upre nadaljnjemu poddržavljanju ali pa kot je dejala Janica Kostelić – se naj prilagodi. Odločitev o tem v vsakem primeru sprejemajo športne asociacije same.

■ Viri z opombami

1. AJPES. http://www.ajpes.si/Registri/Poslovni_register/Vpogled_ePPRS.
2. Aktualni problemi telesne kulture (1964). *Ljubljana: Konferenca ZTKOS*.
3. Ali šport poddržavljamo? Razgovor na TV Lj.1 (Andrej Brvar, Meta Vesel, Marjan Jemec in Rajko Šugman). *Marca 1992*. **Opomba:** Marca 1992. leta je bila prvič javno izrečena misel, da slovenski šport poddržavljamo. Kaseto hrani avtor tega prispevka.
4. Becquart-Leclerc, I. (1976). *Paradoxe du pouvoir local. Presses de la fondation nationale des sciences politiques*.
5. Chazaud, P. (1981). *Sport, accidents et securite. Guide de reglementation et de jurisprudence*. Vigot, 1981.
6. 10 let športa v svobodi (1955). *Ljubljana, Zveza športov Slovenije, str. a. 19; b. str. 15, c. str. 20 in d. str.22*.
7. Gabrovec. B. (2. februarja 2016). Denar Fundacije ni denar države. *DELO. 58/27 str. 4*.
8. Grošelj, M. (12. 01. 2016). Brez denarja ni pravega koncepta. Kriza Ljubljanskega športa. *Dnevnik, str. 18*.
9. Grujić, S. (2014). *Pregled športa v Republiki Sloveniji v obdobju od 2009 do 2013*. Ljubljana: Zavod za šport RS Planica, MIZŠ; str. a. 20. b. 21. **Opomba:** Vsakoletna publikacija Pregled športa v Republiki Sloveniji (za leto dni nazaj) je gotovo izjemno delo za spremljanje stanja slovenskega športa in bo za bodoče rodove tudi pomemben zgodovinski dokument.
10. Heinemann, K. (1977). Ist ehrenamtliche Mitarbeit noch zeitgemäss. *Sport-unterricht, Schorndorf, 26, 1, 6*.
11. Heinilä, K. (1978). The value orientations of finnish sport leaders. *IX, Word congreses of ISA, Uppsala, 08-14, p.19*.
12. Kostelić, J. (28. 01. 2016). Nisem zagovornica življenja po pravilih. *Rekord. 2/2, str. 19*.
13. Kustec-Lipicer, S. (2005). *Dileme o poseganju države v civilno družbo. Primer državne regulacije na področju dopinga v vrhunskem športu v Sloveniji*. Ljubljana: FDV(doktorat znanosti).
14. Magnane, G. (1964). *Sociologie du sport. Gallimard, Saint-Amand*.
15. Mesner-Andolšek, D. (1995). *Organizacijska kultura*. Ljubljana: GV.
16. Odlok o ustanovitvi Fundacije za financiranje športnih organizacij v RS. *Ur.l. RS, 9, z dne 6. februarja 1998*.
17. OECD: <http://zenska.hudo.com/zdravje/zdravo-zivljenje/slovenija-na-cetrtem-mestu-na-svetu-po-stevilu-predebelih-otrok/>
18. Panika v Partizanu. Komunalna jih prodaja (4.02. 2016). *Delo 58/št. 29, str.12*.
19. Petrović, K., Šturm, J., Hošek, A., Momirović, K., Pavlovič, M., Petrovič, N. (1973). *Valorizacija in klasifikacija športnih panog v SR Sloveniji*. Ljubljana, Visoka šola za telesno kulturo.
20. Plenum - Prepis sklepa razširjene seje plenuma FZS. 12.VII. 1952. *Arhiv ŠZS, zdaj OKS-ZŠZ; arhiv odvetnice Tjaše Andree*.
21. Rakočević, S. (1991). Pregled in analiza pravne stanja nepremičninske imovine Partizana Slovenije. *Neobjavljeno delo. 25.2.1991. Arhiv ŠZS, zdaj OKS-ZŠZ in arhiv odvetnice Tjaše Andree*.
22. Samoupravni sporazum o uresničevanju nekaterih pomembnih vprašanih nadaljnega razvoja telesnokulturne dejavnosti v SR Sloveniji (1975). V: *Nekateri aktualni problemi telesne kulture v Sloveniji (1979)*. Ljubljana: Visoka šola za telesno kulturo, str.131.
23. Strel, J., Starc, G., Kovač, M., SLOFit (2014). Analiza telesnega in gibalnega razvoja otrok in mladine slovenskih osnovnih in srednjih šol v šolskem letu 2013/2014. *Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport*.
24. Šugman, R. (1972). Sistemsko financiranje telesne kulture. *Slovenija paralele, 9, str. 76-81*.
25. Šugman, R. (23.09.1974). (a) O stopnjah. *DELO-Šport. XVI. šte. 222, str.13*.
26. Šugman, R. (30.09.1974). (b) Pred sporazumevanjem. Razlike. *DELO-Šport. XVI. šte. 228, str.13*.
27. Šugman, R. (1982). *Latentna struktura nekaterih demografskih, socialnih in političnih značilnosti funkcionarjev na področju tekmovalnega športa v SR Sloveniji*. Zagreb: FFK (doktorat znanosti).
28. Šugman, R. (1992). *Organiziranost športa doma in v svetu*. Ljubljana: Fakulteta za šport v Ljubljani. Str. a. 84-104, b. 120-123.
29. Šugman, R. (1999). *Prelomno obdobje slovenskega športa 1988-1994*. Ljubljana: Fakultet za šport v Ljubljani, a. str. 36-37; b. str. 139. c. str.109. d. str. 101-102, e str. 138, f. str.144. **Opomba:** 17. januarja 1992 je J. A. Samaranč, predsednik MOK, s faksom obvestil predsednika OKS mag. Janeza Kocijančiča, da je MOK priznal OKS.
30. Šugman, R. (2006). Dileme in perspektive slovenskega športa doma in v Združeni Evropi. *Teorija in praksa. 43. 3-4, 4/2006, str. 373-385*.
31. Šugman, R., Giacomelli, O. (22.01.1982). Informacija o analizi družbeno ekonomskih odnosih na področju telesne kulture v SR Sloveniji. *Informacije TKS Slovenije, 1, str. 59- 70*. **Opomba:** Iz citiranih gradiv izhaja, da je bilo nujno potrebno v Sloveniji urediti financiranje 'športa,' ker so Slovenijo do leta 1968 po vložku glede na ustvarjeni narodni dohodek prehiteli BIH, Hrvaška in Srbija.
32. Šugman, R., Žvan, M., Bergant, I. (1993). *Stanje in odnosi med vladnimi športnimi organi in nevladnimi športnimi organizacijami v Evropskih državah*. Ljubljana: Fakulteta šport Univerze v Ljubljani.
33. Šugman, R., Žvan, M. (1995). Conditions in Sport in European Countries: Differences between the East and the West before 1989, and Relationships between Governmental Sports Institutions and Non - Governmenal Sports Organizations (ur. Mester, J.). *Congress Proceedings Images of Sport in the World. Köln: Deutsche Sporthochschule. Pp. 256-264*. **Opomba:** Avtor tega prispevka je bil kot uvodničar vabljen na največji športni kongres doslej, ki ga je organizirala ob svoji 75 letnici Visoka športna šola v Kölnu. K sodelovanju je povabil izjemnega poznavalca športa dr. Milana Žvana. Njun referat je znanstveni svet kongresa kot edinega med vsemi prispevki slovenskih udeležencev na tem kongresu uvrstil v Zbornik kongresa.
34. *The Sports structure in the countries of the Council of Europe*. (1987). Clearing House, Bruxelles.
35. Uredbe o odstopanju splošnega ljudskega premoženja v rabo fizikalturnim društvom in ustanovam. *Ur.l. FLRJ, 70/47*

36. Ustavni amandmaji k Ustavi SFRJ (1971) I. do XLII. V prečiščenem besedilu Ustave SFRJ z dne 21. februarja 1974.
37. Zapisnik Skupščine FZS, 4. in 5. januarja 1947. Ljubljana, Arhiv FZS, ŠZS.
38. Zapisnik Skupščine Partizana Slovenije. Ljubljana, 13. marca 1993. Arhiv ŠZS, zdaj OKS-ZŠZ in arhiv odvetnice Tjaše Andree.
39. Zakon o prenosu imovine telesnovzgojnih društev na Zvezo FDS. *Ur. l. LRS*, 48/45.
40. Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o društvih, zborovanjih in drugih javnih shodih. *Ur. l. FLRJ*, 70/47.
41. Zakon o odpravi zakona o prenosu imovine telesnovzgojnih društev na Zvezo FDS z navodila za izvajanje tega zakona. *Ur. l. LRS*, 41/48.
42. Zakon o telesnokulturnih skupnostih. *Ur. l. SRS*, 20/73. **Opomba:** Leta 1990 so bile skupnosti ukinjene in začasno imenovani skupščinski odbori, tudi Odbor za telesno kulturo.
43. Zakon o lastninskem preoblikovanju Loterije Slovenije. *Ur. l. RS*, 44/96 in 4/97.
44. Zakon o športu. *Ur. l. RS*, 22/98.
45. Zakon o društvih. *Ur. l. RS*, 61/06, 58/09 in 39/11.
46. Zbornik Fakultete za šport Univerze v Ljubljani 1960–2010 (2010). *Ljubljana: Fakulteta za šport*.

Splošna opomba:

Krovno športno organizacijo so od leta 1991 vodili: dr. Rajko Šugman, predsednik ŠZS (1990–1995), naprej OKS in za tem OKS–ZŠZ dr. Janez Kocijančič (1991–2014), Bogdan Gabrovec (2014–...)

Sektor/direktorat/oddelek so od 1990 do 2016 vodili: Marko Trškan, Vlado Vobovnik, dr. Janko Strel, dr. Aleks Vest, dr. Jakob Bednarik, dr. Damir Karpljuk, mag. Simon Starček, mag. Drago Balent, Marko Rajšter, dr. Edi Kolar, dr. Boro Štrumbelj ...

Na Fakulteti za šport Univerze v Ljubljani so od 1991. bili dekani dr. Franc Agrež (1991–1995), dr. Otmar Kugovnik (1995–1997), dr. Krešimir Petrovič (1997–2000), dr. Bojan Jošt (2001–2007), dr. Milan Žvan (2007–...).

dr. Rajko Šugman
redni profesor v pokoju
rajko_sugman@t-2.net